

Tôi đi học...bên Tây

Ngày xưa, lúc còn trẻ thơ, tôi hay đọc chuyện thần tiên dành cho trẻ em như truyện Lưu Nguyễn lạc thiên thai, Từ Thức lên cõi tiên..., thì chuyện đi sang Pháp cũng giống như các chuyện này chỉ nằm trong tưởng tượng và mơ ước của tôi vì tôi học nghề và đậu trung học chuyên ngành thợ phay.

Tôi đậu tú tài 2 toán phổ thông rồi đậu luôn tú tài kỹ thuật hạng ưu cũng là học trò đầu tiên đậu tú tài với thứ hạng này.

Tôi đi trưng binh, được xếp hạng chiến đấu. Để được hoãn dịch vài năm, tôi và em tôi nộp đơn thi vào nhiều trường đại học năm đó với hy vọng đậu đầu học đó. Tôi đậu vào kỹ sư công nghệ, đại học sư phạm kỹ thuật, cao đẳng nông lâm súc (lâm khoa) và đại học sư phạm khoa học toán.

Ba tôi khuyên tôi nên học kỹ sư công nghệ trong Phú thọ vì tôi quen với kỹ thuật rồi. Tôi vào công nghệ học khoảng 1 tháng với mấy bạn kỹ thuật.

Các tướng lãnh tranh dành quyền lực cứ đảo chánh rồi chính lý lung tung, lại xảy ra tranh chấp về tôn giáo và phong trào mặt trận giải phóng lớn mạnh. Không có lãnh đạo giỏi, miền nam hỗn loạn. Ngày 13/9/1964, tướng Dương Văn Đức và Lâm Văn Phát đem Quân đoàn 4 tiến về Sài Gòn làm một cuộc đảo chính gọi là biểu dương lực lượng. Quân đội cần thêm nhiều lính, và người Mỹ can thiệp trực tiếp vào chính quyền trong Nam.

Để làm vui lòng ba tôi, tôi nộp đơn xin học bổng quốc gia đi du học ở Pháp, tôi được cấp học bổng toàn phần vì năm đó tôi là học trò duy nhất đậu tú tài hạng ưu trong nước. Sự kiện bất ngờ làm tôi bối rối không biết phải làm sao. Ba tôi thấy xa tình hình trong nước nên quyết định là tôi phải đi du học để làm gương cho mấy đứa em, kiếm được lương khá để giúp gia đình và xa chiến tranh.

Tiếng Pháp tôi học chỉ là môn phụ vì không có hệ số quan trọng như toán, lý hoá hay các môn kỹ thuật. Vì vậy dù có tú tài, tôi không biết theo dõi một cuộc đàm thoại thông thường. Tôi học tiếng Mỹ vì đơn giản hơn và văn phạm không phức tạp như tiếng Pháp và vì tình hình lúc đó. Nhưng ba tôi đã quyết định thì *Con cãi cha mẹ trăm đường con hư* như tục ngữ ta. Tôi cũng không biết những khó khăn, trở ngại khi học đại học xứ ngoài, ba tôi nói sao tôi chỉ biết nghe lời thôi.

Tôi gửi đơn nhờ viện Pháp Việt ở Paris xin học Math Sup ở Du Parc Lyon để thi vào École Centrale, cái bằng tú tài kỹ thuật của tôi được công nhận tương đương với tú tài II Pháp. Các thầy Hữu Quang và Cao Tân cấp chứng chỉ bằng tiếng Pháp nói tôi có khả năng theo học math sup. Muốn thi vào trường kỹ sư quốc gia, phải học 2 năm dự bị math sup và math spé rồi thi, giỏi thì đậu ngay không thì ở lại 1 năm gọi là 5/2, đa số sinh viên kỹ sư ở tình trạng này. Tôi cũng nộp đơn xin học lớp dự thi vào ENSM ở Nantes (Trường kỹ sư cơ khí) theo ý ba tôi vì thầy tôi là ông Đảnh ra kỹ sư ENSM. Trường này có lớp dự bị dành cho thí sinh có tú tài kỹ thuật

Tôi chuẩn bị đi du học trong 15 ngày, lo lắng vì không biết tiếng tây, bận rộn không kịp từ giã bạn bè, thầy cô, họ hàng thân thuộc và báo tin cho trường công nghệ biết. Ngày lên phi cơ chỉ có thằng Đương và ba nó ra tiễn tôi ở Tân Sơn Nhất. Tôi gặp anh Bẩy, con

chủ nhà hàng Thanh Thế, học Cao đẳng trước tôi một năm cùng đi. Năm này sinh viên không phải qua kỳ sát hạch tiếng Pháp.

Đến Orly Paris ngày 4/10/1964 bằng máy bay Boeing 707 của hãng PANAM với 70 học sinh toàn Việt Nam, không anh chị nào biết nói tiếng Pháp, anh lính hải quan hỏi chúng tôi : "Avez vous quelques choses à déclarer » (Anh chị có đồ gì phải khai không?), không thấy có ai trả lời được. Anh ta lập lại và chờ khoảng 5 phút nữa,

Chúng tôi nhìn nhau ú ớ, không ai trả lời. Phát cáu, anh ta quát lên "Thôi cút đi", thế là cả đám ù té xô nhau ra cửa.

Tạp chí Bách Khoa số 11 năm 1965 cho biết là năm này số học sinh đi Pháp chiếm một nửa số sinh viên xuất ngoại trong thời gian 1960-1964 và số sinh viên đi tự túc 63,8% đã chọn nước Pháp. Năm này chỉ có 41 sinh viên đi học bổng và 7 sinh viên theo học kỹ nghệ. Tại các nước khác như Hoa Kỳ, Gia Nã Đại, Úc, Tân Tây Lan, Tây Đức, Nhật thì số sinh viên được học bổng nhiều hơn số sinh viên đi tự túc.

Đến Paris, anh Long, giảng viên trường Polytechnique ra đón tôi, nhưng thấy cháu tôi qua đây học y khoa cũng ra đón, tôi cảm ơn anh Long và đi với cháu tôi về cư xá Lutèce ở quận 5. Phòng cháu tôi trọ là phòng dành cho 2 sinh viên, nhưng chúng tôi ở lậu tới 7 mạng. Buổi tối bà quản lý Xuyên đi xét phòng, chúng tôi chạy trốn, có anh đu cửa sổ, anh thì trốn xuống gầm giường, anh thì chạy sang phòng khác, tôi trốn trong nhà vệ sinh.

Cư xá Lutèce có sinh viên toàn Việt Nam ở, nhiều người mới sang như tôi, họ họp nhau lại bài bạc và sát phạt tối ngày vì có đem tiền tiêu lúc ban đầu. Có anh thua cháy túi mang nợ nần phải bỏ học đi tìm việc làm.

Cháu tôi dẫn tôi đi ăn ở RU (restaurant universitaire) của trường Mines, nó đưa cho tôi cái thẻ của nó và dặn tôi để ngón cái lên hình nó lúc xét thẻ thì họ cho vào cửa. Tối đầu tiên tôi ăn súp không vô vì không quen. Ăn bít tết thì phải cắt bằng dao với nĩa, tôi vụng về cắt làm miếng thịt văng xuống đất. Tối đó đi ngang qua khu Paris 5è, đèn phố sáng trưng, thiên hạ nhộn nhịp, cửa hàng sang trọng nhiều sản phẩm hơn khu trung tâm Sài Gòn, coi mê đã con mắt.

Tôi đến toà đại sứ ở số 17 đường Villiers để đăng ký.

Viện Pháp Việt không nộp đơn xin học của tôi, lớp Math Sup đã nhập trường từ 15 hôm rồi, ông Redon phó viện trưởng khuyên tôi ra ghi tên học ở đại học khoa học Paris vì tôi không biết tiếng Pháp. Bên nhà tôi đang học trường công nghệ, không lẽ qua đây học đại học khoa học thì đi làm gì? Tôi nói ổng rằng tôi có ghi tên ở ENSM. Ông ta nói:

- Anh xuống Nantes học tốt hơn vì anh không biết tiếng Pháp.

Tôi hỏi sứ quán tin tức về trường ENSM, mấy ông tìm mãi trên bản đồ treo tường mà không ra. Thì ra bên nhà họ biết Rennes mà đại học y khoa đỡ đầu cho đại học y khoa Saigòn, Bordeaux, Lyon, Grenoble, Marseille, Paris.

Tôi đi xe lửa xuống Nantes, phập phồng lo sợ xe chạy luôn tới Brest thì biết làm sao vì không biết tiếng tăm, tôi hỏi luôn miệng các hành khách trong xe làm họ phì cười.

Đến Nantes khoảng 6 giờ chiều, trời bắt đầu tối, tôi vội tìm một khách sạn ở đường Strasbourg, không ăn tối vì không biết làm sao và tôi bận 3,4 lớp áo đi ngủ, tôi khóa cửa kỹ lưỡng .

Sáng sau tôi đang tìm đường đi đến trường ENSM, xảy gặp thằng Dũng cũng đi đến trường. Nó dẫn tôi làm thủ tục và đi xuống CROUS xin phòng ở. Năm 1964,viện đại học Nantes tách ra đại học Rennes, sở CROUS rất ưu ái với sinh viên ngoại quốc nên cho tôi phòng dễ dàng.Dưới phố có cité Santeuil dành cho sinh viên học y, được, họ cho tôi ở cư xá nam sinh viên Launay Violette ở Petit Port mới làm xong, cư xá dưới phố đường Chapeau rouge dành cho sinh viên học y được. Ở đây có hai sinh viên tên Hùng và Lục mới sang học về y,được.

Tôi gặp lại các bạn Cao Thăng cũng đi học lớp thi vào ENSM và các sinh viên người Việt khác và hai cô Việt nam ở cư xá nữ sinh khác .

Thời ấy người Việt ở Nantes rất ít,họ đi làm nên ít có dịp gặp gỡ sinh viên. Vài người làm giảng viên như anh Hạnh, anh Căn ở ENSM, anh Gốc ở Đại học khoa học .Anh Minh, anh Trọng học y khoa, anh Khanh buôn bán và bà Bé gọi là bà lèo,bán chả giò và chửi thề luôn miệng, bà Nguyệt Nga vợ ông Garcelon có tiệm ăn Việt nam.

Đám dân ngoại quốc đa số là Libanais, Việt Nam, có một sinh viên Phi châu học toán là thằng Cheik, nó học rất giỏi và thích chơi đàn ghi ta và thằng Lào học văn chương.Tôi đi học bằng xe bus. Ăn cơm trưa ở RU Ricordeau và tối ở Tertre gần cư xá.Bọn sinh viên Pháp hay nói tiếng lóng, nó bảo tôi đưa nước cho nó với danh từ flotte mà tôi không hiểu nhưng tụi nó cắt nghĩa cho tôi.Mấy đứa ở cité đề nghị tôi dạy tiếng Việt cho nó, bù lại nó dạy tiếng tây cho tôi, chúng tôi dạy nhau những câu chửi thề nặng nhất của tiếng mình.

Tụi nó muốn dạy tiếng breton cho tôi, chúng tôi xỏ thằng Diệp cứ khoe toáng lên ba nó là giáo sư. Tôi dạy thằng Jean sứt c.. là phải lễ phép chào thằng Diệp bằng câu Ông Đàn tên bố nó ăn c... Thế là thằng Diệp chửi um lên cho chúng tôi cười bể bụng vì thằng Jean ngơ ngác không hiểu tại sao.

Tụi sinh viên muốn phá thằng Bernard nổi tiếng chăm học, nghiêm nghị, it đùa giỡn, tụi nó hè nhau khiêng chiếc Fiat 500 của thằng Bernard lên mấy bậc thềm để chình ình trong foyer cư xá. Ông giám đốc nghe tin lên quát mắng âm ý. Cuối cùng tụi nó lại khiêng trả ra parking.

Trời mùa thu lạnh,tôi mặc cái áo bành tô màu vàng mua ở khu dân sinh đi học, thằng Perrin hỏi chằm biếm

-Mày đi quân dịch mới về sao?

-Tại sao vậy?

-Chỉ có quân đội mới mặc bành tô màu vàng thôi.

-Thật có nhiều điều phải học thêm.

Tôi mua cái xe solex cũ của thằng người Pê Ru, nó chạy không tốt, tôi đem trả nó và đòi tiền lại, nó cũng chịu.

Chiều thứ bảy, tụi sinh viên tập hát co ran, tôi thấy tụi nó thành tâm đồng hát với cuốn sách nhỏ màu đen mà tôi tưởng là thánh kinh, té ra là cuốn Bréviaire des carabins của tụi y khoa.

Để tập quen với tiếng tây, tôi mua một cái radio ở Lafayette, nhưng chỉ nghe nhạc nhiều.

Cả cư xá chỉ có 1 cái Ti vi đen trắng cho nên anh nào đến trước bật kênh của nó thì dân đến sau không được đổi kênh khác. Bọn sinh viên thích coi thời sự cho nên tôi biết diễn biến tình hình bên nhà. Sinh viên có khuynh hướng chính trị, một hôm tụi thiên tả theo UNEF ở cư xá làm hội, không biết vì sao bọn cực hữu hay tin kéo tới, thế là hai bên choảng nhau. Tôi không muốn liên lụy trốn trong phòng rửa hình.

Phòng này do cư xá trang bị và thằng Le Stum làm chủ tịch. Khi khai trương nó rửa hình nó đen thui, chủ tịch thế này ư?

Bọn sinh viên Pháp tinh quái và tử tế với chúng tôi. Không có nhiều điều kiện ăn xài, nên khi đi ăn ở RU (restaurant universitaire = quán ăn sinh viên), tụi nó thường dao, nĩa, chén, đĩa của RU. Thậm chí còn ghờ bảng Stop để làm khay.

Cái học bổng quốc gia toàn phần của tôi chỉ được 400 F chỉ đủ trả tiền phòng, tiền xe bus và vé ăn cơm ở RU. Vì thế tôi bắt chước mấy thằng bạn đi rinh muống nĩa để dùng trong phòng.

Ngoài ra sau khi ăn tối ở RU, tôi lấy bánh mì cho đầy túi để ăn sáng, không có bơ và mứt, chỉ uống cà phê với bánh mì trộn.

Nước Pháp là một nước hoàn toàn tự do cả vật chất lẫn tinh thần, trước cửa RU có nhóm sinh viên thiên tả bán nhiều sách của Max, Lénine, Staline, Mao trạch Đông tha hồ mà đọc. Bên nhà tôi ra thư viện mượn các sách này thì họ hỏi tôi thiên Cộng hay sao?

Chúng tôi học lớp dự bị Kỹ thuật ASP một năm để thi vào kỹ sư. Thường lệ phải học Math Sup, Math spé. rồi thi vào vì trường thi tuyển chung trong nhóm ENSI B (Kỹ sư cao đẳng Quốc gia) và là một trong 3 trường đào tạo kỹ sư cơ khí ở Pháp, trường Cơ khí ở Poitiers chuyên ngành máy bay, trường Hầm mỏ ở Saint Etienne.

Trong lớp có khoảng 10 sinh viên Việt Nam, chỉ có thằng Dũng biết chép bài bằng tiếng Pháp vì nó đã học ở Rennes một năm trước rồi. Tôi phải mượn bài nó ghi để học và phải dịch ra tiếng Việt để hiểu. Trong lớp chúng tôi không quen giờ giấc, khí hậu bên Pháp nên buổi chiều hay ngủ gà ngủ gật trong lớp, thầy Langlet thấy vậy lắc đầu chán ngán. Tôi phải uống cà phê để tỉnh ngủ.

Thằng Dũng biết đờn ca nên tán cả đồng đội, nó không có thì giờ để học. Trường ENSM tọa lạc ở dưới phố, tôi đi học bằng xe bus xuống pont Mihel và đi bộ thêm khoảng 600 m. Học hai buổi và nghỉ ăn trưa từ 12 đến 14 giờ vì vậy tôi ăn trưa ở RU Ricordeau, không về cư xá. Tôi thường nghỉ trưa ở vườn bách thảo để ôn bài.

Việc học không những khó vì tiếng tăm mà còn khó vì còn phải thi vào trường kỹ sư, tụi tú tài kỹ thuật pháp cũng chật vật vì các môn học. Với cái vốn học, tôi vất vả theo lớp vật lý điện và quang học, tân toán học, xong Nguyễn Bá Học đã dạy *Đường đi khó, không khó vì ngăn sông cách núi mà khó vì lòng người ngại núi e sông*. Bù lại

các môn xướng, kỹ thuật học thì trên tụi Pháp nhất là kỹ nghệ họa do Denoel dạy thì tôi đứng đầu lớp, cái lớp kỹ nghệ họa học bên nhà còn hơn dân tây chính cống.

Cuối tuần ,mấy anh em Việt họp nhau làm bếp hoặc xuống phố,thằng Tâm mỗi thứ sáu đi học về thì một tay vác cặp táp, tay kia cầm con gà để làm bếp.

Bọn tây về nhà thăm gia đình cuối tuần ,cư xá vắng nhộn nhịp. Chỉ còn lại sinh viên ngoại quốc,chúng tôi đánh pingpong hoặc chơi cờ với nhau.Tôi hay đánh bi da hoặc chơi flipper với mấy anh bạn việt nam hay lên nhà anh Gốc làm cơm.

Tới Noël cư xá vắng tanh, có thằng sinh viên Pháp biết tôi chưa bao giờ thấy tuyết , một buổi tối nó chở tôi đi ô tô lên Angers xem tuyết rơi lạnh lẽo, yên tĩnh trắng xóa, thật là cảnh mà tôi đã mơ mộng ngày xưa.

Ba tôi viết thư hàng tuần để theo dõi sự học của tôi vì ông cụ sợ tôi buồn,năn nỉ vì xa nhà và gặp khó khăn vì không biết tiếng tây.Tôi tự nhủ phải học cho thành công để đáp lại nguyện vọng của ba tôi và để có lối thoát vì đang sống ở xứ người.

Theo kinh nghiệm những khó khăn trở ngại gặp trong lúc đầu tiên đến học ở bên Pháp, anh Xuân và chúng tôi lập ra hội Ái hữu sinh viên (AEVN) để giúp đỡ sinh viên Việt Nam mới đến trong thủ tục, giấy tờ, tiếng tăm, chỗ ở, việc học.Anh Xuân làm chủ tịch, tôi làm tổng thư ký. Hội tổ chức hàng năm một buổi trình diễn văn nghệ Việt Nam để cho dân Nantes biết thêm về văn hoá Việt Nam vì họ chỉ biết chiến tranh ở Đông Dương và Điện Biên Phủ mà thôi.Diễn viên là các sinh viên.Sau thành thông lệ mỗi kỳ Tết , tây ta gặp nhau ăn Tết,có cả thị trường tới dự. Bọn sinh viên chúng tôi tổ chức ăn Tết ở nhà hàng Nguyệt Nga với anh Gốc và vài người Việt.

Sinh viên ngoại quốc thì có Việt Nam,Libanais là nhiều. Cuối năm tôi thi vào trường kỹ sư điện tử ở Brest chỉ cần có tú tài là được thi, xong trượt toán lý hóa.

ENSM chỉ lấy 50 sinh viên trong 110 sinh viên ASP dự thi, ngoại quốc được 5 chỗ và phải đấu trên người Pháp,năm này tôi đậu hạng 51 nên phải ở lại lớp. Thật là trời sụp trên đầu tôi vì thất vọng và chắc nhà tôi buồn lắm.Tôi cũng không đậu chứng chỉ MPC về toán lý hóa khoa học.Không có sinh viên việt nào đậu kỹ sư năm này,đám ngoại quốc chỉ có 2 người Libanais thôi. Năm này thằng Đạo có tú tài Pháp đậu vào INSA và thằng Sáng đậu vào trường Mines ở Saint Etienne.

Tôi muốn rời xứ Nantes lên Paris vì được nhận vào lớp Math Sup ở trường Louis Legrand được xếp hàng đầu xứ Pháp của các trường luyện thi vào các trường kỹ sư danh tiếng như Polytechnique, Centrale,sup.Élec... .Ba tôi khuyên tôi ở lại học ở ASP vì đã quen học ở Nantes. Tôi vâng lời ba tôi ở lại Nantes.

Cái học bổng quốc gia toàn phần của tôi bị cắt vì thi rớt nên chỉ còn có phân nửa 200 francs không đủ trả tiền phòng ở cư xá và xe buýt. Tôi không có vé máy bay để về thăm nhà và phải đi làm lặt vặt để kiếm tiền túi. Không như tụi đi học bổng của Pháp cấp không phải lo về vấn đề vật chất. Nhưng tôi hiểu là xứ tôi như nhà tôi đều nghèo cả, được đi là may rồi.

Mùa hè tôi đi cắm trại với thằng Tòng, thằng Dũng và gia đình anh Gốc ở Sables d Olonne.

Năm 1965, tôi đã quen tiếng Pháp và đời sống bên tây nên việc học dễ dàng hơn. Tôi có bạn là thằng Lemouroux, buổi trưa chúng tôi thường ôn toán trong công viên với nhau chờ giờ học nên thuộc lòng các công thức khoa học.

Tôi đậu hạng 6 trên 50 người trúng tuyển vào ENSM cùng với thằng Hoàn. Tôi cũng đậu vào ENSChimie de Rennes (hoá học) và đậu được chứng chỉ toán lý hóa (MPC) hạng bình thứ, năm 1966. Tôi viết thư về nhà báo tin cho ba má tôi biết để nhà khỏi thấp thỏm lo ngại cho tôi. Như vậy tôi được yên chí đi nghỉ hè. Tôi đi học khóa giữ con nít ở trại hè (colonie de vacances) và thi đậu bằng moniteur de colonie rồi đi hè với đám trẻ con ở Trignac và trại hè ở Jarsy vùng Savoie. Mấy bạn khác hỏng thi ra học IUT hay Đại học khoa học.

Lúc đó có vài người Việt học xong ở ENSM như anh Căn đi làm việc ở CEA trên Paris, anh Hạnh làm tiến sĩ về sức chịu đựng của vật liệu, anh Letort làm giảng viên về điện, anh Phú học năm thứ 3 anh này lo tán gái nên không có bằng kỹ sư.

Khi nhập học năm 1966, chúng tôi nhận được cái ca lô của trường ENSM khóa 19, có 110 sinh viên với 50 sinh viên học dự bị trong trường và 60 sinh viên từ Math Spé đậu vào. Theo truyền thống của trường, tôi có "cha" đỡ đầu là một sinh viên năm thứ hai. Anh này bán sách vở cũ cho tôi và phải giúp đỡ tôi trong việc học.

Năm đó hiệu trưởng là ông Pironneau là giáo sư cơ học đại cương của chúng tôi. Con ông là thằng Gérard quen tôi và học năm sau tôi.

Tụi sinh viên năm thứ nhất phải chuẩn bị một tối ga la làm lễ đỡ đầu cho khóa chúng tôi. Chủ đề là nhân vật gaulois Astérix và Obélix, chúng tôi cải trang theo lối cổ của gaulois và diễn hành ở place Commerce để quảng cáo cho tối ga la. Trung tá hải quân Éric Tabarly là vị đỡ đầu cho khóa chúng tôi, ông này rất danh tiếng vì vừa thắng cuộc đua xuyên Đại tây dương độc hành. Vừa thấy ông ta, đám sinh viên hát bài chiếc tàu nhỏ để chế diễu ông.

Tối hôm ga la thì nam thanh nữ tú xứ Nantes ăn mặc chỉnh tề đến khiêu vũ hoặc nghe văn nghệ. Mấy ông thầy cũng ra nhẩy đâm, ga la kéo dài suốt đêm.

Chỉ có 2 nữ sinh trong lớp nên mấy anh nam luôn luôn bu quanh như ruồi, khi làm xướng thì họ tranh nhau giúp người đẹp cho khỏi hư móng tay. Trong giờ điện thì 2 cô ngồi dũa móng tay tán gẫu với mấy anh ồn ào như cái chợ làm bà giáo sư nổi nóng bỏ lớp không dạy nữa khiến bọn sinh viên phải đi xin lỗi mãi mới thôi.

Vì đậu hạng cao nên tôi ý y và đi xem chớp bóng nhiều lần trong tuần với thằng Bấy học Cao Thắng. Trong suốt 8 năm nó học 4 đại học và không đậu đâu cả. Nó định tự tử tôi khuyên nó về Paris làm việc với anh nó.

Tôi bị xếp hạng 80 và suýt ở lại năm thứ 1. Hú vía và tự nhủ phải cố học hơn

Tòa đại sứ gửi nhân viên xuống để giải thích tình hình bên nhà và tương lai của du học sinh. Ông này chưa kịp phát biểu thì chúng tôi nhao nhao lên:

-Tóm lại đi ông

-Tôi chưa nói thì làm sao tóm lại và để làm gì?

-Để uống rượu bọt và ăn bánh củi !

Năm 1966 tôi vào học năm thứ hai kỹ sư, theo thông lệ, tôi đỡ đầu cho "con" tôi là thằng Musseau, sau này nó làm giám đốc hỏa xa SNCF. Bọn sinh viên làm "cha" tổ chức đón các "con" bằng cuộc đi thuyền trên sông Sèvre, mấy thằng bạn tây biết tôi không hề uống rượu, tụi nó phục rượu cho tôi uống muscadet say mềm rồi vực tôi về phòng, quăng tôi lên giường ngủ khò. Sáng hôm sau cả trường biết tin.

Khác với năm thứ nhất học đại cương chung cả lớp, năm nay chúng tôi phải chọn một ban chuyên môn. Tôi chọn Génie Mécanique chuyên về chế tạo máy móc, cơ khí. Về thực tập thì chúng tôi có tổ 3 người: Moreau, Kéromnès và tôi.

Hè năm 1967, tôi và thằng Tòng đi Savoie giữ trẻ con do anh Lộc làm giám đốc.

Đầu năm 1968, bên nhà có biến cố Tết Mậu thân 1968, tôi lo lắng cho gia đình và thằng em út đang học tú tài. May sao nhà tôi vẫn bình an vô sự. Chúng tôi theo dõi tình hình bên nhà bằng radio, TV của Pháp.

Ba tôi gửi thư cho hay là bên nhà họ cho gọi tôi đi trình diện để nhập học sĩ quan trừ bị hiện dịch Thủ Đức cũng như thằng Tòng. Nhưng mọi chuyện có ông cụ lo. Tôi cứ yên tâm lo học là ba tôi hài lòng rồi.

Tháng 5, sinh viên ở Pháp lại bãi khoá phản đối sự chuyên chế của tổng thống De Gaulle. Ca sĩ Antoine sinh viên kỹ sư Centrale Paris bày ra một mặc áo chim cò đi học và suýt bị đuổi ra khỏi trường, chúng tôi bãi khoá ủng hộ anh này và nhóm sinh viên bạo động ở quận 5 trên Paris do Colt Bandit và Alain Gesma chủ động. Hàng ngày trên ti vi tin tức này đứng ưu tiên. Sinh viên ở Nantes cũng theo phong trào chống đối chính quyền, khởi đầu là trường đại học Văn chương sau lan rộng ra tất cả các đại học khác, và được hỗ trợ bởi các liên đoàn lao động như CGT, CFDT, FO đã đình công. Các trường học đóng cửa và sinh viên đi biểu tình hàng ngày ở dưới phố. Bọn nó cạy đá lót đường để ném vào cảnh sát, họ đàn áp thẳng tay và tung lựu đạn cay để giải tán. Cuối cùng tổng thống De Gaulle làm trưng cầu dân ý và từ chức. Ông Pompidou lên thay. Vì vậy cuối năm chúng tôi không có kỳ thi lên lớp.

Tôi nhập học năm thứ 3. Năm này thì các môn học tổng quát ít đi, chúng tôi làm nhiều đồ án, nghiên cứu và phải đi thực tập 3 tháng trong xí nghiệp.

Tôi đi thực tập ở hãng Paris từ tháng 9 đến tháng 11 ở Nantes, hãng này là xí nghiệp lớn với 700 nhân viên chuyên làm về cơ sở kim loại như cột truyền thông, xườn sắt cao ốc. Giám đốc kỹ thuật là thầy tôi Tardy ở trường. Tôi ngỡ ý muốn làm

luận án tiến sĩ thì ông nhận ngay vì anh Hạnh là học trò giỏi vừa ra tiến sĩ quốc gia và đang là giảng viên trong trường. Anh này học hành xuất chúng, sau đi học ra bác sĩ châm cứu và về bên nhà chữa trị cho các "ông lớn".

Nhưng vì không rõ thể lệ học tiến sĩ nên tôi ghi tên học chứng chỉ cao học AEA ở đại học khoa học, môn sức chịu đựng vật liệu không có AEA.

Em trai út của tôi đậu tú tài hạng tối ưu và được học bổng đặc biệt của thủ tướng Trần Văn Hương cho đi du học, nó chọn xứ Pháp. Tôi theo lời dặn của ba tôi phải kiếm việc làm để đảm bảo cho má tôi và mấy đứa em cho học cho xong.

Tình hình bên nhà trở nên rối loạn. Tháng 6 năm 1969, trong vùng kiểm soát của Mặt trận Giải phóng miền Nam Việt Nam đã diễn ra Đại hội đại biểu quốc dân và thành lập ra Chính phủ Cách mạng lâm thời Cộng hòa Miền Nam, do Huỳnh Tấn Phát làm chủ tịch và Hội đồng Cố vấn do Nguyễn Hữu Thọ làm chủ tịch. Các tướng Kỳ Thiệu tranh dành quyền lực. Tướng Thiệu được Mỹ đưa lên cầm quyền năm 1967, ông ta không có đủ khả năng lãnh đạo. Tất cả các chính sách đều do Mỹ soạn thảo, đơn đốc thực hiện.

Tôi ra kỹ sư và đậu AEA năm 1969. Không có hy vọng về làm việc bên nhà vì tình hình khó khăn, thẳng em tôi ra kỹ sư công chánh của Tân Tây Lan năm 1968 về nhà chỉ được đi dạy Anh văn và phải đi Thủ Đức 6 tuần lễ, như vậy đi du học làm gì? Vả lại ba tôi căn dặn phải cố giúp em tôi học cho thành tài, thôi thì học thêm nữa cho có kinh nghiệm của tây phương để xây dựng lại đất nước sau chiến tranh.

Có bằng AEA vật lý, tôi học tiếp bằng cao học DEA với bà Offret là giám đốc ban vật lý kim loại, và bà ta đã tìm công việc là cộng tác viên kỹ thuật ở IUT với lương bổng để sinh sống. Trường ENSM mới trang bị máy phân tích vật liệu bằng quang tuyến X. Tôi được trách nhiệm quản lý phòng phân tích vật liệu.

Nhóm nghiên cứu vật lý kim loại gồm nhiều giảng viên và giáo sư cũ của tôi dạy đang làm luận án tiến sĩ. Đương nhiên tôi thành nghiên cứu sư như họ và họ xem tôi là đồng nghiệp.

Tôi làm việc với tất cả các nhà nghiên cứu của đại học Nantes và các kỹ nghệ gia trong vùng và đồng thời làm luận án tiến sĩ kỹ sư. Vấn đề này không dễ vì chủ đề phải duy nhất trong toàn cầu và chưa có ai viết đề tài đó. Tôi gia nhập nhóm chuyên viên quốc gia Pháp nghiên cứu kim loại và ra tiến sĩ kỹ sư năm 1974.

Thời này không thể về nhà được vì Mỹ đã rời miền nam, tổng thống Thiệu chạy qua Đài Loan và nước mất giờ nào không biết được. Tôi lo cho má và em gái út của tôi không biết sẽ sống ra sao, bỗng nhiên má tôi được qua Bỉ với người em họ tôi làm thư ký tòa đại sứ. Tôi gửi trợ giúp cho em gái tôi đang học trường được, cho nó đi du học tự túc ở Canada.

Sau luận án tôi ra làm việc trong kỹ nghệ ô tô ở Easton Cop. Khoảng năm 1989 tình cờ gặp lại bà thầy Offret, bà ta đề nghị cho tôi dạy môn "chất lượng công nghệ" cho năm thứ 3 ở ENSM.

Năm 1991, trường ENSM gia nhập vào tổ trường Centrale và lấy tên là trường Centrale ở Nantes ECN và nâng cấp thi chung với các trường Centrale-Supélec gồm có École centrale Paris, École centrale de Lyon et École centrale de Lille.

Năm 1993, trường Centrale cử tôi về Đà Nẵng làm thuyết trình về cơ khí hiện đại ở Pháp. Chúng tôi được tiếp đón bởi anh Ga giám đốc ngoại vụ mà tôi quen bên Pháp, ông chủ tịch các viện đại học miền Trung và thầy Phùng viện trưởng Đại học

Bách khoa Đà Nẵng.Họ chấp thuận dự án của tôi và thầy Phùng dẫn một phái đoàn sang thăm ECN. Xong xự dùng dằng bên nhà làm hỏng việc này.

Năm 2003, tôi cũng thôi dạy ở ECN.

Cái thời vô tư,đầy nhiệt huyết ,mơ mộng của tuổi trẻ qua nhanh để tiếp nối bằng cuộc đời thăng trầm nhiều chông gai, sóng gió, vui ít khổ nhiều với đủ thứ lo nào chuyện làm,nhà cửa,vợ con, tiền nhà ,tiền điện nước, tiền thuế, tiền xe, tiền bảo hiểm, tiền ăn, tiền nghỉ hè... Cái thiên đường ngày xưa trong tưởng tượng của tôi đã nhanh chóng biến mất với cuộc sống bon chen căng thẳng với nhiều nỗi lo ngại trong cái địa ngục dân giàu nước mạnh tư bản này. Nhưng còn được cái tự do tinh thần và vật chất, giữa hai địa ngục phải chọn một là thế.

Nguyễn Hoạt